آفیانت

اثر

م. ذ. ه.

طابع وناشری محمد فاتح الکریمی.

اورنبورغ
محمد فاتح بن غلمان کریموف مطبعه‌سی
۱۹۰۵

آفیانت

اثر

م . ذ . ه .

طابع وناشری محمد فاتح الـکریمی .

Типографія М.-Ф. Г. КАРИМОВА, Оренбургъ.

محمد فاتح بن غلمان کریموف مطبعه‌سی - اورنبورغ .

Дозволено цензурою С.-Петербургъ, 18 Іюня 1904 г.

آفیسیانت

ن. آولنی اوتکاچ آتلرەزنی آقرونغنه آطلاتوب بارا ایدك، یولمزنك بر یاغنده صو، صو بوینده یشل چیرەم، ایکنچی یاغنده اورمان، اولدیغندن کوروب طویمازلق براورن ایدی. شونداین دردلی اورنك بزنك قارت باینك ده کوکلی قوزغالوب، بکا: «موقوش! بو روس آولنده‌گی روسلرنك بزگه ایسلری کیته طورغاندر» دیدی. بر آز وقت اوتکاچ «بزنك . . . ب. قالاسینه بارور، . . . منك پوط بغدای آلور، . . . منك پوطقه . . . منك صوم آقچه کیراك، ایسابلاب قارا! شول قدر آقچه قایسی بایده بار؟ قالا بایلرنده ده یوق بیت.» شول سوزلرنی ایتدی.

مستقیم — یاشك یتمشکه یتمش! اعضالرڭنك قوتی کیتمش، صقالڭه اولم خبری کیلمش، حاضر آقچه صانار وقت دگل، مالڭنی نیندای اورنلرغه صرف ایتدك، نیچه مسجد، نیچه مدرسه صالدردك شونلرنی صانا؟ روسلرنك سکا برده ایسلری کیتمی، آنلرنك مکتبی: «ای بای! کوردم، کوردم، قولکده بار ایکن مال! صقالك ایکان چال! بکا قاراب عبرت آل! آولکا مکتب صال» دیوب حال تلی ایله قچقروب طوره، دیوب اینور ایدك.

موقوش بابا — اول نرسه‌لر آنك خاطرینه ده کیلمی.

مستقیم — اول وقتده سز قایده بارا ایدڭز؟ موقوش بابا — داچا . . . . . . خورررررر! دیوب یوقوغه کیتدی.

مستقیم دنده مش ش ش! دیگان طاوش ایشتله باشلادی. کاشف — بکا: سزنك مدرسه‌دن چقغانڭزغه کوبمو؟ بن — بیش یل. کاشف —

مرحوم، م. افندی سزگه نیچك بولورغه قوشا ایدی، آنك سوزاری؟ دیه‌رك، بن ـ علم ایله عمل ایدکز! دیگان سوز. . . . . . ، ایکاومزده برگه یوقوغه کیتدرك. صوك آتام بنی اون بیش یاشمده وقتده پیتر بورغه خدمتکه یباردی.

پیتربورده مشهور گاستینسه‌لرنك برنده آفیسیانتلر قول آستنده مالای اولوب خدمت ایده رك ایکی یل اوتکاچ، اوزمده آفیسیانت اولوب خدمت ایته باشلادم. بن اوزمنك اوشبو درجه‌گه ایرشوومه بیك قوانا ایدم، چونکه آفیسیانتلر اوزلریده خدمتچیلر، خدمتچیکه خدمتچی اولمق نه درجه‌ده ایدیکنی هرکم بله، ایتورگه‌ده حاجت یوق. بن آفیسیانتلکگه کرشماسدن ئلك اوچ آی روسچه اوقوب، روسچه اوقورغه ویازارغه اویره‌ندم. یاش بولساقده دنیا اوزی عقلغه‌اویرته ایکان: بنم یانمده‌گی قارت آفیسیانتلرنك روسچه تلنی بله طوروب، بر ایکی آی روسچه اوقورغه یالقاولق قیلوب، قوللرینه بر روسچه یازو توشسه، یا ایسه آدربس یازارغه حاجت اولسه، کشیگه یوگره یورگانلرینی کوروب عبرت آلدم. مسلمانچه‌نی پیتربورغه بارمادن ئلك، اوزمزنك اویازنی قالاه‌زده، ك. مدرسه سنده اوقوغان ایدم.

بزنك خلفه‌مز م. افندی ایسکی زمان خلفه‌لرندن بولسه‌ده، اوقودن مقصود بلو، اوقتودن مقصود بلدرو، ایکانلکنی بلگان، اوزینك شاکردلرینه حاجت اولان نرسه‌لرنی بلدرگان ایدی: قرآننی تجوید بر له اوقتوب، ایمان، طهارت نماز مسئله‌لرنی کوکلدن بیکلاتوب، حسابدن دورت عملنی بلدروب، قصقه‌چه غنه جغرافیا کورساتوب، اوقورغه ویازو یازارغه اویره‌تکان ایدی. بزنك م. افندی باشقه خلفه‌لر کبی «بارکز! اوقوکز، سبقکزنی بلوب کیلکز» دیوب‌گنه یبارمی، بعض وقتلرده بز یاش بالالر بولساقده، بزگه التفات ایدوب، بز آکلارلق آچق عباره‌لر ایله تورلی اوگوت نصیحتلر،

عبرتلر حکایه‌لر، کوڭلمزگه یاغملی گوزل، گوزل حکمتلی سوزلر، سویلاب اوطوره ایدی.

بزنك م. افندی شول روشده سوزگه کرشوب «ای بالالر! بن سزگه سبق بیردم، سزده بن بیرگان سبقنی اوقوب طڭلاتوب قارادگز، بیك خوش، رحمت اولسون سزگه، سبقلرگزنی بلگانسز، اجتهاد ایتکانسز، آتا آنالرگزده سزنك سبق بلووڭزگه بیك قوانوب خیر دعا قیلاچقلر.

بالالر! سزدن بر صوراسی سوزم بار، سز سبق نی نی اوچون اوقیسز، هم بلورگه طروشاسز «خلفه‌مز بزنی اورشماسون، آتا آنالره‌زغه ماقتناسون، امتحان وقتلرنده خلق آراسنده اویاتلی بولمایق، درجه‌مزگه کوره مکافات آلایق» دیوب شونك اوچونمی؟ سزنك اجتهادگز، شول حاضرده ایتکان نرسه‌لر اوچونگنه بولسه، اول نرسه‌لر سزگه مکتبده وقتده غنه اوز آراڭزده کمالت، یعنی یتشکانلك دیه حساب ایدلور؛ اما مکتبدن چقغاچ «بز سبقنی بلوب اوقودق، امتحانلرده مکافاتلر آلدق» دیوب شونلر ایله ماقتانوب یورسه‌ڭز، ماقتناولی اولمق شویله طورسون، بلکه خلق آراسنده کولکی‌گه قالورسز، هرگز بوینچه خلق آراسنده ماقتناولی و آبرویلی بولمق ایسته‌سه‌ڭز، بلگان علمگز ایله عمل ایدگز، علمدن مقصود عملدر، عمل سز علمده فائده وثبات یوقدر، عمل سز علم جهلنکه یعنی نادانلقغه آلشنور، آز علم ایله کوب عمل ایتکان آدمنك علمی آرتدیغی کبی کوب علم ایله عمل ایتماگان آدمنك علمی آز قالور، یاتمام بتار. علم ایله عمل ایتمك شول روشده اولور:

بن سزگه ایمان اویره‌تدم، شول ایمان مسئله‌لرینی خاطرگزدن چقارماینچه هر وقت فکرله‌ب یورسه‌ڭز ایمانڭز قوّتلی اولور، آخر عمرگزده ایمان ایله کیتماکگزگه سبب اولور. طهارت، نماز حکملرینی اویره‌تدم، طهارت، آلوب نماز اوقوڭز! اسلام دیننده فرض اولغان

نرسه‌لرنی ادا قیلوب اوتاب، حرام بولغان نرسه‌لردن صاقلانکز! . اخلاق کتابلری اوقتدم، یمان خلقلردن صاقلانوب، یاخشی خلقلر ایله خلقلانکز! . حساب اوبره‌تدم، حساب ایله عمل ایدکز: مالکزنی، وقتکزنی اشلاگان اشلرکزنی حساب ایدکز! . اوقورغه اوبره‌تدم، هر وقتده کتاب اوقورغه عادت ایدکز! . خصوصا بوزمانده تورکی تلنده کوزل، کوزل حکایتلر، عبرتلی رومانلر چقمشدر. یازارغه اوبره‌تدم، یازو یازارغه عادتلانکز! فائده‌سز جرلر بولسه‌ده، ادبکه مخالف بولماسه یازکز! جرلاری فائده‌سز بولسه‌ده یازارغه اوستارورسز، سزگه شول فائده اولور، فائده‌لی نرسه یازساکز اوزکزگه وباشقه‌لرغه‌ده فایده‌سی تیار. بزنك بوطرف خلقنده چیت شهرلرگه کیدوب کسب ایتمك عرف وعادت اولمشدر. بزنك بوطرف خلقی کرك شهرده کرك آولده اولسون، ایکی بولك اوله‌رق، بر بولکی سوداگرلر، ایکنچی بولکی پیتره‌یلردر.

خلق تلنده پیتره‌ی دیوب یورسه‌ده اصلده پیتری اولسه‌کرك. پیتری پیتربورغه منسوب دیمکدر، پیتر، پیتربورغدن قسقارتلمشدر. چونکه بوطرف خلقی ایسکی زمانلرده کوبراك پیتربورده خدمت‌ایتکانلر، شول سببدن آنلرغه بعض عالم آدملر پیتری دیه خطاب ایلامشلر، بوصوڭغی زمانلرده پیتربوردن باشقه یرلرده بوفیت طوتوچی بایلرنی وآفیسیانتلرنی، پیتری‌لر ایله کیوم وتلده برلك بولغانلق سببلی پیتریلر دیوب ایتمشلر دیه گمان ایدرم. بوپیتریلرنك تورلیسی بار: بعضی‌لری یاش وقتده اوقوماغان، اسلام دیننی یخشی اڭلاماغان بولا. شهرگه بارغاچ مدنیتلی روسلر ایله اولتوروشوب، آنلردن عقلغه موافق حکمت سوزلرینی ایشدوب، بعض اسلام دیننده بولغان نرسه‌لرنیده آنلردن ایشدوب، کوڭلینه اورنلاشدرغان بولا. آولینه قایتقاچ، شول سوزلرنی صوراب ملاسی: «بزنك شریعتمز شوندایون

نرسه‌لرنی تیکشیروگه قوشمی، روسلردن ایشتکان سوز حق بولسه‌ده اشانماسقه کراك» دیوب، جواب بیرسه، پیتریننك کوکلنده اورناشقان اعتقادی کیتار دیوب گمان ایته‌سزمی؟ خیر: کیده‌چك دگلدر، پیتریننك کوکلنده شول ایکیننك بری اولاچق:

ملا نادان ایکان دیه‌چك، یا ایسه شریعتکه شبهه ایده‌چك. ملانك بیرگان جوابی شریعتمزگه شبهه ایندره‌چك اولسه اولسی بیك خطرلیدر، شونك اوچون امام افندیلر پیتریلرنك سوزلرینی حکمت اسلامیه‌گه طوغری کیتوروب، خطاسنی صوابندن آیروب، شبهه‌لرینی چیشوب، دین اسلامده بولغان حکملرنك فائده‌لرینی، دین اسلامده بولغان کورکاملك نی، آچق عباره‌لر ایله آنلرغه سویلاب بلدرمك و آڭلاتمق تییوشلیدر.

بعض‌لری یاش وقتده اسلام دیننی یاخشی طانوب، تورکیچه اوقورغه ویازارغه اویره‌نوب، روسچه‌ده اوقورغه ویازارغه اویره‌نگاندن صوڭ خدمتکه کیته‌لر. خدمتده وقتده، خدمتدن بوشانغاچ، وقتلرینی بوشقه‌اوتکارمیلر: تورکیچه، روسچه کتابلری هر وقتده یانلرنده حاضر بولا، بوش وقتلرده کتاب، غزیته اوقوب فکرلری آچیله، شوندایون آدملر یاش وقتده آزغنه اوقوبرله کوب علم حاصل ایته‌لر، تورکیچه بر یاڭی کتاب چقغاننی بلسه‌لر پوچته ایله کیتورتوب آنی اوقیلر، روسچه کتابلر اوقو سببلی اوّلده بلمه‌گان فنلرگه توشونه‌لر.

روسچه تاریخلردن قاراب هر تورلی اوقونك اصلی، توبی مسلمانلردن چقغانلغینی توشنوب، کرك روس، کرك نیمس اولسون اوقوغان، مدنیتلی خلق ایله یوروشوب، آنلردن فائده‌لی سوزلر ایشتوب اوزلرینه علم ومعرفت آرتدره‌لر. شوندایون آدملرنك مدنیتلی روسلردن عقل‌غه موافق، فائده‌لی سوزلرنی ایشتوب اشانمقلری روسلره ایه‌ره‌کلرندن دگل، بلکه هرتورلی اوقونك اصلی اسلامدن

آلنغانلغینی اویلاب، بو سوزده اسلامدن آلنغان سوزدر دیوب اسلامغه ایه رمکلرندندر. فائده‌لی اشلرده، دینمزگه خلاف بولماغان امرلرده، طوغرودن طوغروباشقه ه‌انلرگه ایه رمکده هم ضرریوقدر. بو آدملر دین ودنیا جهتندن قرنداشلری اولان پیتربلر آراسنده قرنداشلق ایدوب، بر برینه یاردم ایله دکلری کبی بارچه‌سی برلسکده اولارق اوزلرینك دین قرنداشلرینه ووطنداشلرینه ده یاردم ایله مکده درلر. بو آدملر اسلامیت ایله انسانیت‌نی برگه جیغان، ملتمزگه جان تن ایله خدمت ایده‌ن چن مسلمانلردر.

مسجد ومکتب صالدرمق، مسجد ومکتبده شم یاندرمق، صوسز آولارده کول، قویوقازتمق، کوپرلریاصاتمق کبی یاخشی اورنلرغه، کیچه‌لرده یوقوسز، کوندزلرده طنچسز اولارق خدمت ایدوب طابقان آقچه‌لرینی آیامبچه صرف اینکان، مرحمتلو مؤمن قرنداشلرمزدر. آنلر آولغه قایتوب ملالردن بعض حکمتلی سوزلرنی صوراغاچ، ملالر یوقاریده ایتولگان جوابنی بیرسه‌لرده شریعتکه شبوه ایتمك احتماللری یوقدر. چونکه آنلرنك شریعتکه اشانمقلری کشیگه ایه‌روب دگل، بلکه اوزلرینك فکرلری ایله اویلاب، شریعت اسلامیه‌نك حقلغینه توشونمکلرندندر. آنلر فقط ملالرمزگه طعن قیلاچقلر، بزنك ملالرمز نادانلر دیه‌چکلر. هم حقلریده باردر، چونکه بزنك کوبراك ملالرمز اوزلرینه حاجت اولان علمدن محروملرلر. بعضیلرنده بر آز علم اولسه‌ده، اولده اوزلرندن آرتورلق، باشقه‌لرغه آچق غنه اکلاتورلق درجه‌ده دگلدر.

هر معلوماتدن خبردار اولوب، مسائل شرعیه‌نك حکمتینی بیان ایدوب، خلق‌غه آکلاتورلق ملا بزنك بو طرفده بر ایکی دانه طابلورمیکان؟. پیتربلرنك بعضی‌لری یاش وقتلرده دین اسلامنی طانورلق اوقوغان بولا، شهرگه بارغاچ کتاب قارامق شویله طورسون، آنا

تلنی اونوتا، خدمتسز وقتلرده، خدمت ایدوب طابقان آقچه‌سنی شریعت طبغان اورنلرغه صرف ایدوب، اوزیده تمام کشیلك دن چغا.

بر وقتده آولینه قایتوب، اوزینك قارالووندن زارلانوب «پیتریلرنك خدمتی بیك ناچار خدمت» دیوب ایته. اوزینك یاش وقتده اوقوتقان استادینی یه‌انلاب «بزنی یاش وقتده یاخشی اوقوته‌اغانلر، چیت یرلرده باشقه ملتلر آراسنده طوره‌مز، آرامزدن برمز وفات بولا قالسه، آرامزده جنازه اوقی بله طورغان بر آدم طابلماز» دیوب مجلسلرده شاولاب اوطوره، اوزینك بارچه عیبنی ملالرگه واستادینه یوکلەب بیك یکلگنه قوتولا. خلق تلنده مشهور سوزدر [آتده ده، ترته‌ده ده عیب بار] بعض استادلرده عیب اولدیغی کبی بعض پیتریلرده ده عیب بار. سزده بر وقتده چیت شهرلرگه‌کیده‌چك‌سز، خدمتگز، یا که سوداگز باشقه ملتلر آراسنده بولاچق، اوزگز بر نیچه مسلمانلرغنه اولوب، آراگزده اوزگزدن باشقه ملا، یا که بر عالم آدم طابولماغان وقتلرده بولور. شول وقتلرده اوزگز قولگزدن کیلگان قدر فرض عبادتلرگزنی ادا قیلوب، اسلام دیننده بولغان حکملرنی اونوتماسقه طروشگز! اسلام دیننده بولغان حکملرنی اونوتماس اوچون، آچق تاتار تلنده یازلغان، دین اسلام حکملرینی آچقغنه بلدرگان، بر کتاب بولندرمق بیك تیوشلیدر.

حاضرگی زمانلرده خدایغه شکر، اسلام دیننده بولغان حکملرنی بیك آچق بلدره طورغان کتابلر باصلوب چقمقده‌در. کتابگزیانگزده بولسه اونوتقان مسئله‌لرگزده ایسگزگه توشه‌ر، آراگزده برگز وفات بولا قالسه جنازه‌ده اوقی بلورسز، هر قایوسنی بولدرورسز، آولغه قایتقاچ بزنیده اورشورغه حاجت توشماس. اش طرشوده، طرشساك هر اش بولا، پیغمبر صلی الله علیه وسلم [طرشقان آدم طابار] دیمشدر. خدمتسز وقتلرده وقتگزنی بوشقه اوتکارمه‌گز! تاتارچه،

روسچه کتابلر اوقورغه عادت ایتگز! . اوزگزگه فائده بیره‌چك علم‌نی کرك روسچه کتابدن، کرك تاتارچه کتابدن، کرك روسدن کرك مجوسدن اولسه‌ده اوزگزگه آلورغه طروشگز! . پیغمبرمز علیه الصلاة والسلام [علم مؤمن‌نك یوغالغان نرسه‌سی، قایدن طابسه شوندن آلور] دیه سویله‌مشدر. احوال دنیادن خبرلی بولایم دیگان کشیگه غزیته آلمق بیك تیبوشلیدر.

بزنك مسلمانلر اوچون ترجمان غزیته‌سی بیك فائده‌لیدر. روسچه بلگانلرگزگه روس غزیته‌لری اوقومق هم فائده‌لیدر احوال دنیادن خبرلی اولور اوچون. غزیته‌نی آڭلاب اوقور اوچون فن جغرافیانی بلمك بیك یاردم ایته‌در. فن جغرافیانی بلگان آدم، یر یوزنده‌کی بارچه نرسه‌لرنی: هر بر پادشاهلقلرنی، یر یوزنده بر یاقی واقعه بولسه، اول واقعه‌نك قای یرده بولغانلقینی پلاندن قاراب، کوزی برله کورگان کبی بلوب طوره‌در. جغرافیادن سزگه حاجت اولان یرنك پلانینی خریطه‌دن طابمق طریقنی کورسه‌تکان ایدم، روسچه اوقوغاچ، روسچه جغرافیا کتابلرینی قاراساگز آرتغراق توشنورسز.

عبرتلی حکایتلر چقغانینی بلسه‌گز، صاتوب آلوب اوقومق اجتهادنده بولگز! بونلرنی آلور اوچون کوب آقچه‌ده حاجت دگل، شونك برابرینه تماکی چیگارگه عادت ایتمزسز، طراقتیر، و . . . کبی ناچار اورنلرغه کیتمه‌ز سز! . بوش وقتلرده قارتا اویناب وقت اوتکارگاندن، حکایت اوقوب عبرت آلمق، اوزگزگه معرفت حاصل ایتمك البته آرتغراق اولور.

بالالر! تکرار ایده‌رم، اوقوغان علمگز ایله عمل ایدوب، نیند ایگنه روشده بولسه‌ده علم ومعرفتگزنی آرتدرمق اجتهادنده بولنوب، جانگز تنده وقتده، فکرگزنی، مالگزنی ملت یولینه صرف ایدوب،

ملت خادملری اولورغه اجتهاد اینگز!» دیه‌رك، سوزینی تمام ایتکاچ فاتحه قیلوب اوزاتا ایدی. الله تعالی رحمت قیلسون! م. افندیگه، آنك سویله‌گان سوزلری حاضرده ده خاطره‌مده طوره.

بز ایسه مقصودقه کیله‌یك: بن آفیسیانت بولغاچ آقچه‌نی کوب طابا ایدم، خدمتدن بوشاغان وقتلرمده تاتارچه، روسچه کتابلر اوقی ایدم، روسچه، مسلمانچه غزیته‌لر آلا ایدم، خدمتسز وقتلرمنی بوشقه اوتکارمی ایدم. بعض وقتلرده یولداشلرم بنی یاراقسز اورنلرغه آلوب بارماقچی بولسه‌لرده، بن بر اش طابوب آنلردن آیرولوب قالا ایدم، بعض یولداشلرمنك آقچه‌لری بتوب، عقللری کیتوب، ایه‌لرینه گورنورگه اویالوب یورگانلرینی کوروب اوزمده آخرده قوانا ایدم. بعض وقتده یولداشلرم طارالغان، بن یالغز قالغان، اوقودنده درد قایتقان، بولا، ثلاه بنده یولداشلرم یانینه باروب، کوکلمنی آچوب قایتایم‌می دیوب کوکلگه‌کیله، شول وقتده بنم کوکلمنی آچا طورغان بر نرسه بار ایسه، اولده بنم کویلی اوینلر اویناقمدن عبارت ایدی. شوندن صوك قایغولرم طارالوب، آچ یوشولرم باصلوب، کوکلم آچولوب کیته ایدی.

بزنك م. افندی بعض وقتده کوکل یواتور اوچون آولاقده کویلی اوینلر اویناقده ضرر یوق دیوب ایته ایدی. بعض وقتده تیاترلرگه باروب، اوتکان زمانده‌گی واقعه‌لرنی کوز آلدمده‌گی کبی کوروب عبرتله‌نوب قایتا ایدم. بن آفیسیانت اولوب، آقچه طابوب، تله‌گان اشمنی اشله‌ب، دنیاغه التفات ایتمه‌ی، قایغوحسرتنك نه‌ایدکنی بلمه‌ی، برنیچه یللرنی بیك راحتده وطنچلقده اوتکاردم. بنم بوحالمه دنیانك کونچیلکی کیلدی، بکا اوزینی طانوتماقچی بولدی، بکاده بر قایغولی مکتوب کیلدی. مکتوبنی اوقودم، مکتوب آنامدن: «آتاك صرخاو! حالی بیك آغر، مکتوبنی آلغاچده تیزگنه قایت!» دیوب

یازغان ایدی. مکتوبنی آلغاچ اوزاقلامایینچه نرسه‌لرمنی جیبوشتروب، اویگه قایتمق نیتی ایله یولغه چقدم. ر. قالاسینه قدر چوگونکاده، آندن اوزقالامزغه پاراخودده قایتدم. پاراخوددن توشکاچ، پریستینده بنی قارشو آلورغه کیلگان آدملر ایله آولمزغه کیتدک. ایرته سیکز ساعتده اویمزگه یتدک، بن قابقه‌غه یاقنلاشقانده انکام یوگروب قارشو چقدی. انکام بنی کورگاچ شادلانغان کبی اولسه‌ده، قایغولی ایکاتلکی چرایندن بلنوب طوره ایدی. انکام ایله کورشکاچ اتکامنک حالنی صورادم، انکام بر اوزون صولش آلغاندن صوک «حالی آغر شول یالاغنام!» دیگاچ کوزلری یاشلندی. بن‌ده بو حاللرنی کورگاچ قایغولی اولسه‌ده یاننده‌گی آدملرگه بلدرمه‌دم. بر آز وقت اوتکاندن صوک اتکام یاتا طورغان بولمه‌گه کروب، اتکامنک قولینی اوبوب حالینی صورادم. اتکام بنی قایغورماسون دیوب، بگا حالنی آچق بلدرمه‌سه‌ده، ترکلک‌دن امیدی کیسلگان ایدی. شول آراده بر یوتکورگان طاوش ایشتوب، تره‌زه‌دن قاراب مؤذن‌نی کوردم، انکامدن «نی اوچون کیله اول مؤذن؟» دیوب صوراغاچ، انکام «اوشکرورگه یوری اول» دیوب جواب بیردی. شوندن صوک بن آچولانوب «شول اذان ایته بلمی طورغان نادان حسیس‌نک یاکلش، یوکلش اوقوب اوشکروندن نیندای شفا بولسون، بلکه صرخاوینی آرتدرور، آنک آغز ایسی ایله اتکامنی جفالاماگز! کیتسون! یورمه‌سون» دیوب خدمتچی خاتونغه ایتدم. انکام «آی بالاغنام! قاینارلانمه، صبر ایت! یاوزدعا قیلا کورمه‌سون، اوزم چغوب یاخشیلاب ایتورمن کرمس، کینه‌ر آلبساک» دیوب اوزی چغوب مؤذننی قایتاروب یباردی. بر آز وقتدن صوک قوناق بولمه‌سینه چای حاضرله‌دیلر، بر وقتده آندان بر خاتون، بوندن بر خاتون جیبولا، جیبولا بر اوستال طولو خاتونلر بولدی، قوناق بولمه‌سنده طاوش کوتارلدی.

بوخاتونلار کوز آینین گه ، اوزلرنچه شادلق مجلسینه دیوب کیلگانلر ، بوندہ نیندای شادلق ، آتام اولوم حالنده یاتا ، بنم ایسه یورہکم اوت کبی یانا ، آنلرنك طاوشی جفا اوستینه جفا . بو کون اولسی کینه ، بوسی کیله ، بر نیچه ساعتلرده اوتوب کیته ، ساعتمنی آچوب قاراسام ایکندی وقتی یتوب کیله . طهارت آلوب اوستیمه پالتوومنی کیوب ، مسجدگه بارورغه دیوب قابقه‌دن چقوب ، آقرنغنه آطلاب اورام بوینچه کیدوب ، آول حاللرینی تماشا ایدوب ، مسجد طرفینه یاقنلاشمقده ایدم . کوکده‌گی قارا بولوطنك بتون آولنی قارانغولاتوب طورمقی ، جیل نك بتون دنیانی هلاك ایته‌رده‌ی بولوب ، غضب برله ژژژژ ! دیوب صزغروب اوچراغان بر نرسه‌نی آودارمقی ، کنوده‌گی صغرلرنك موگوره‌مکی ، بنم قایغولی کوکلمه بیك قورقنچلی فکرلر کیتورمکده ایدی . تورلی فکرلر ایله بارا طورغاچ ، بر وقتده کوزمنی کوتاروب قاراسام ، مسجدنك قابقه‌سندن کرگانمن ، قارشومده برنیچه آق صقاللی قارتلر ، آنلر ایله کورشکاچ اوزاقده اوتمه‌دی ، حضرت و مؤذن ایله کورشکاندن صوك ، مؤذندن باشقه‌لرمز مسجدکه کروب اوطوردق . شول وقتده جیل بیك قوت برله ایسوب ، مسجدکه سویالگان بورنه‌نی آوداروب ، مسجدنك بر ترزه‌سینه طوغری کیلوب ، آغاچلری کیسه‌ك ، کیسه‌ك ، پیالاسی کل کبی اولدی . شوندن صوك « الله جزاسنی ویرسون ! شول بورنه‌نی اورنسز قویغان آدمگه ، مسجدنك ترزه‌سی واتلورغه سبب اولدی » دیوب حضرت طرفندن بر منغرتاغان طاوش ایشتلدی . اوزاقده‌اوتمادی ، مؤذن مناره‌غه منوب ، اذان کلمه‌لرینی مسجد نك ترزه سینك واتلوندن کیم ایتمادی . حضرت اذان‌نی راحتلنوب طـکلاب اوطورسه‌ده بن «الله جزاسنی ویرسون ! اوز نفسلری اوچون علما خدمتنی نادانلرغه بیروب ، دین اسلامنی قدرسز ایتکان آدملرگه » دیوب کوکلمدن ایته ایدم . مؤذن اذاننی تمام

ایتکاچ، مسجدکه کروب اذانی کبی قامنیده قایغولی کوکلمنی جراحتلاگاندن صوك ایکندی نمازینی اوقودق.

برآز وقت اوتکاندن صوك جماعت برله آخشام اوقوب چقغاچ، قابقا توبنده خدمتچی مالاینی کوروب، اوستیمه صالقون صو صالغان کبی اولارەق، نی بار!؟ دیوب قچقردم، خدمتچی مالای «ملانی آلوب کیلورگه قوشدیلر» دیوب جواب بیردی. شوندن صوك حضرت برله اویگه باردق، اتکامنك بولمه سینه اوّل اوزم کردم، اتکام یس اوقورغه قوشقاچ، حضرتنی اتکام یانینه آلوب کردم، حضرت یس شریفنی اوقوب تمام ایندی، بنمده اتکام ایله آخر کورشووم بولدی، اتکام بزنی قالدروب دنیادن آخرتکه کیندی.

اتکام جان بیرگاچ حضرت برله قوناق بولمه سینه چقوب، اتکامنی دفن قیلو حقنده کیکاشدك، بن باشمدن اوتماگانلك سببلی نی اشلرگه‌ده بلمی طوره ایدم، حضرت بو خصوصده بکا آغز آچوب سویلارگه‌ده اشنی قالدرمادی. چونکه حضرت بن قاینماسدن اوّل آنامدن صوراشدرب، اتکامنك دفن اوچون کوبمو آقچه‌سی، فدیه اوچون کوبمو نرسه‌سی بارلغنی بلگان، هر قایوسینه اورن حاضرلاگان ایدی. بو وقتده حضرت نی سببدندر، بیك آچیلوب، اتکامنی دفن قیلو حقنده بولغان سوزلرنی گویا برطویغه حاضرلنگان کبی سویلی ایدی.

حضرت ـ ماهره آبصطای!... آغاینك دفن قیلورغه ایتوب قالدرغان آقچه‌کوبمو؟ انکای ـ اوچ یوز صوم. حضرت ـ آنی بکا ویر! حاجت اورنغه اوزم طوتارمن. شوندن صوك انکام اوچ یوز صوم آقچه‌نی حضرتکه بیردی. حضرت آقچه‌غه کوزینی طوتروب قارادیده کیسه‌سینه قویدی.

حضرت ـ قالغان نرسه‌لرنی، ایسکی کیوملرینی موندە کیتور! یعنی مثلا فدیه‌گه نیندایون نرسه‌لری بار ایکان قاراب قارارمز.

انکام ایکنچی بولمه‌گه چغوب ۵۰ صوملق ساعت، یاکاغنه تگولگان تولکی طاماغی طولوب، ینه بر ایسکی طون، بیشمت. کامزول، چینك کاوش، چالبار، بر نیچه پار کولمك اشطان، شول نرسه‌لرنی پارچه‌سنی بر تویونگه چورناب حضرتگه بیردی. حضرت نرسه‌لرنی آقتاروب قاراغاندن صوك ینه چورناب اوز قارشوسینه قویدی.

حضرت ـ چیت آولدن ملالر چاقرورسزمو؟

انکام ـ چاقرورغه قوشقان ایدی.

حضرت ایکی ایرننی قصوب، قاشلرینی جیورغالاب، فکرلاب طورغاندن صوك ـ خوش! آلای بولسه آقچه‌گز آز بولور ماهره آبصتای! مثلا: قبر قازوچیلرغه...؛ صوم، یوغان کشیلرگه... صوم، اوچ قرأن چغارمز اون بیش صوم، فدیه‌گه بونرسه‌لرگز آز، اوستارگه آقچه‌ده قالمی. انکام ـ نی اشلایك صوك، بزنك شوندن آرتق آقچه‌مز یوق. حضرت ـ قبرصدقه سینه نی بیرمکچی ایدگز!؟ انکام ـ آت. حضرت ـ خوش! آلای بولسه شولای أشلایك، مثلا: آتنی فدیه‌گه، قبر صدقه سینه صغر بیرورسز! . انکام ـ یاری خیرلی بولسون. حضرت ـ مؤذن ایله خلفه‌نی، شاکرد لردن...، ...نی چاقرگز! قرأن اوقورمز. آنلرنی چاقرتدق، آنلرده اوزاقلامی کیلوب یتدیلر، کیچ ده ایکی قرأن چغوب، ایکنچی کون ایرته نمازدن صوك کیلوب ینه بر قرأن چقدیلر، اوقوغان قرأنلرینی میت کا باغشلاب حضرت آنلرغه برر صوم بیروب، بیلگولانگان اون بیش صومنك قالغانینه اوزی غصبه بولدی.

حضرت ایله مؤذن فدیه‌نی دور قیلدروب، نرسه‌لرنی حضرت اوچکه بولوب، ساعت ایله طولوب حضرتکه، ایسکی طون، چینك، کاوش، چالبار مؤذنگه، بیشمت، کامزول، کولمك، اشطان خلفه‌گه بولدی؛ حضرت مؤذن ایله خلفه‌گه دورت تورلی نرسه بیروب عدالت

کورساتدی، اوزینه ایکی تورلیگنه نرسه آلوب قناعت کورساتدی، اوله‌شه بلگانگه ایکی اولوش، دیگان مقالگه طوغری کینورمکی ایله مهارت کورساتدی. حضرتلر اویله‌دن صوك مسجددن چقوب، طوغرو بزنك اویکه کیلدیلر، چیت ملالرده بارچه‌سی کیلوب بنکانلر ایدی. حضرتلر ایله اتکامنك وفات بولغان بولمه‌سینه‌کردك، اتکامنی کفن‌لب، اسکامیه اوستینه چالقان یاتقروب قویغانلر، ملالر اتکامنك تیره‌سینه تزلوب اوطورغاچ تهلیل ایتورگه کرشدیلر.

شول وقتده بن اتکامنك یوزینه قاراب «بو بیچاره‌نك‌ده بزنك کبی یکت اولوب یورگان وقتلری بار ایدی: عقلی اویلار، کوزی کورور، قولاغی ایشتور، بورنی ایسنه‌ر، تلی تمله‌ر، تنی طویار، قولی طوتار، آیاغی یورور ایدی، شول قوتینی صرف ایدوب، اوشبو یورتنی، اچنده‌گی نرسه‌لرنی اوزی اوچون دیه حاضرله‌مش، شول نرسه‌لرنی حاصل ایته‌ر اوچون نه قدر مشقتلر چیکمش، بزایسه بو آدمنك اك سوکلو دوستلری ایدك، بزنی هر وقت قدر حرمت ایته‌ر، صووقدن صاقلار اوچون جلی کیوملر، تنمز آورتماسون اوچون یومشاق منده‌رلر حاضرلار ایدی. بو بیچاره‌نك حاضرگی حالینه عبرت کوزی ایله قاراساق، دنیاده طورمقمزنه روشده، بنده‌نك قوتی وقدرتی نه درجه‌ده اولدیغنی کوز آلدمزده کورورمز. قاراگز! بوبیچاره‌نك حالینه، تننده‌گی قوتی قولنده‌گی مالی ودولتی، برذات طرفندن امانت اولاره‌ق، بو وقتغه قدر شول نرسه‌لرده اختیارلی اولمش، اول بیچاره شول نرسه‌لرنی اوزینکی دیه آلدانمش، حاضرده اول ذات بارچه قوتنی کیرو آلمش، مالینی باشقه‌لرغه یعنی بزگه بیره‌ش. بز ایسه وفاسز دنیاده قالاچق آدملر، دنیا کبی وفاسز اولاچق‌مز. کورگز! بزگه قدر حرمت ایده‌ن، چن کوڭل ایله سویوب، بالام! بالام! دیه، بزنك اوچون کوپ جفالر کوره‌ن آتامزغه نه ایلك چکمز:

اوستندەگی یاخشی کیرملرینی صالدروب، اوزینی تمام یالانغاچ قالدروب، فقط تنینی اورتورلك ارزانلی بوز ایله چولغاب، بارچه دولتنی آلوب، حوش هوالی یاقتی اویلرندن چقاروب، یومشاق توشەکلرینی اوزمزگه قالدروب، قارانغو قبرگه ایلتوب، قاتی بر اوستینه یاتقروب، چقماسون دیگان کبی طوپراق ایله کوموب کیله‌چکمز. آنك بارچه مالینه خواجه اولوب تەگان اورنمزغه صرف ایدەچکمز، برنیچه کونلر آنی خاطرمزده طوتساقده صوك اونوتەچقمز، شوندایون کونلرنك اوزمزگەده کیلووینی خاطرمزگه کیتورمیەچکمز !!!» کوڭلمدن شول سوزلرنی اینه ایدم.

حضرتلر تهلیل ایتوب تمام بولغاندن صوك. اتکامنی چقاروب تابوتغه قویدق، تابوت ایله کرتاروب مسجد طوغروسینه قدر آلوب باردق، مسجد قارشوسنده قویوب جنازه اوقوغاندن صوك زیارتکه ایلتوب، دفن قیلوب قرآن اوقوغاچ، جماعت برله بر دعا قیلدق. دعادن صوك بارچه ملالرگه، شاکردلرگه صدقه بیروب فاتحه آلدق، فاتحەدن صوك بارچەمز برگه جیيولوب، ملالر، شاکردلر ایله اوزوشوب، چابشوب اویگه قایتدق. اویەمزده ینه حضرت قرآن اوقودی، فاتحه قیلدی، فاتحەدن صوك تیيوشلی آدملرگه هرقایوسینه صدقه بیردك، صدقەدن صوك ینه جماعت برله بردعا قیلدق. دعادن صوك ملالر بارچەسی اویمزدن چقوب، قابقا توبندە بری برینه، سکا کوبمو حصول؟ بکا شول قدر، دیوب قوانشوب قایتوب کیتدیلر، بز ایسه اتکامزدن آیرلوب قایغوده قالدق.

جنازەده قالا شاکردلریده بار ایدی: آنلر آراسنده یاش وقتمده بنم ایله سبقداش اولوب، م. افندیدن اوقوغان، دوستلرم کاشنی ایله مستقیمده کیلگان ایدی، آنلر ایله سویلەشوب بر آز قایغومنی طاراتورمن، دیوب آنلرنی قونارغه قالدردم... آولبنك فرنداشمز

موقوش بابایده بزده قونارغه قالدی. یاستو نمازندن چقغاچ، بنده ایکی شاکرد، موقوش بابای برگه زیارتکه باروب، اتکامنك باش اوچنده اوطوروب قرآن اوقوب دعا قیلوب قایتدق. بزنك قاینو ومزغه، بنم ایله برگا ستینسه‌ده طورغان، احمد افندینك خدمتچیسی ۋانکه بزنی چاقرورغه کیلگان، قابقا توبنده بزنی کوتوب طوره ایدی. قوناقلرم ایله برکه باردق، احمد قارشو چقوب بزنی قوناق بولمه‌سینه آلوب کردی. قوناق بولمه سنده اوستالده، چای یانننده حاجت نرسه بارده حاضر، صماوار قایناب طوره، بارچه‌مز اوستال یانینه اوطورشوب، فاتحه قیلغاندن صوك احمد چای یاصارغه کرشدی.

موقوش بابا - سویلی اوطورگز! مستقیم - . . . افندیدن کوتامز. بن - بز حاضرده صالاده طوره‌مز بزده نیندای خبر بولسون. کاشف - قالاده بولماغان صالاده بولور، دیلر. مستقیم - سزنك قالادن کیلوگزگه‌ده کوبدن توگل، مونا بیتربور خبرلری بزگه طانسق خبر.

بن - بیتربورده [مرآت] اسملی برکتاب باصلادر، اون ایکنچی نسخه‌سی باصلوب چقدی، سز بوکتاب حقنده نی اینه‌سز؟ مستقیم - طوغرو سویلاه‌ش. احمد - بعض ملالر رشید افندینی بیك یمانلاب سویلیلر. کاشف - [طوغرو سویلاگان طوغانینه یاراماز] دیگان سوزنی ایشتکانگز یوقمو؟ احمد - بزنك بوطرفده‌گی ملالر مرآت حقنده نی اینه‌لر؟ مستقیم - آنلر بیغورا بولدیلر. احمد - بیغورا کملر؟ مستقیم - باشقورد آوللرندن بر آولده، بیغورا اسملی بر نادان بای بولغان، آندن باشقه عمر، عثمان آدلی آدملرده بار ایکان، آولنك ملاسی هرجمعه‌ده خطبه سنده چهاریارلرنی ذکر اینه، ملانك بواشینه بیغورانك کیفی کینه، بر وقتده بیغورا «سن هر جمعه ده عمر ایله عثمانی اینه‌سن بنی نی اوچون برده اینمه‌یسن، بنی اینسه‌ك، بن سکا قرق قوی بیرور ایدم» دیوب ملاغه اینه. شوندن صوك ملا

برجمعه‌ده چهاریارلرنی ذکر ایتکاندن صوك « یا ایها البیغورا ! انت کلب کبیرا ! » دیوب بیغورانیده ذکر ایته، مؤذن ملا یاڭلشدی دیه گمان ایده‌رك طماقنی قره، ملا « لاتنخنخ ! اربعین غنم نصفی‌للك نصفی‌لی » دیوب جواب بیره. شونك کبی رشید افندی گویا منبرگه بندی، آچی طاوش ایله قچقروب مرآت اسملی خطبه‌نی اوقودی، خلقنی وعظ نصیحت قیلدی، طاوشی بتون روسیه‌گه ایشتلدی، بارچه خلق اویاندی، اوسنابیکه قریننده راحتلنوب یاتقان ملالر اوچون بیك زور خفا بولدی، بارچه‌سی دفعةً اویانوب آبتراب قالدی.

علما یوق ! دیگان طاوش ایشتلدی، نازیك طاوش ایله جانم ! بغرم ! کبی سوزلر ایشتوب، اویانورغه اویره‌نگان نچکه طبیعتلی ملالرمزگه، بوسوز بیکده آغر کورندی. علما یوق، دیگان سوزنی ایشتکاچ، ملالر اوزلرینی علماغه کرتور اوچون « اکثر علما دیوب، یوقلقنی اکثر علماغه حمل ایدوب، علما آز، دیورگه تییوش‌ایدی، مرآتنی آلوچیلر کوب بولور ایدی » دیوب رشید افندیگه‌ایشندردیلر. شولای بولسه ده صوکغی خطبه سنده [النادر کالمعدوم] دن باشقه‌نی ایشتمادیلر. شوندن صوك ملالردن جاهر افندی اوزینك توابعلری آراسنده « اول رشیدنك مرآتی ملالر ایله عواملر آراسینه دشمانلق صالورغه سبب، آنی یازغانچه، . . . آول امامی د. افندیگه جواب یازسه. مونا بز یکت دیبور ایدك » دیه جهر ایلادی.

بروقت بولدی، رشید افندیدن د. افندیگه‌ده جواب کلدی، جواب‌نی اوقوب، بارچه ملالر، معرفتلی عوام‌لر هر قایوسی تحسین اوقودیلر. شولای بولسه ده ملالردن بعض معتصبلری « اول جواب رشیدنك اوزندن دگل، رشید فقط یازوچیغنه، آنی رشیددن باشقه‌لرده کوب، اول جواب یازماسه ده بزده جوابلر حاضرلانگان ایدی » دیگان اوستینه « اول شوندایون آدم، اول بوندایون آدم » دیوب، یخشیلقغه

قارشو، آنك قدرینی کیتاره چك سوزلر ایله، ممنونیت، کورسا تورلك اورنده، آنلر مجنونیت کورساتدیلر.

کاشف – آی بیچاره لر! آیانچ! آیانچ! کوزلرینی یوموب باشلرینی ایمشلرده، بارچه یاخشیلاق شوندن عبارت دیمشلر، تعصب، تقلید قارانغیلغی قلبلرینی قاپلامش، شول سببدن عقللری اکلاماز، کوزلری کورمز، قولاقلری ایشتماز اولمش. بر آدم حق سوزنی سویله سه، دلیلینه بحث قیلاورغه اورن قالماسه نتیجه سنه انکار ایته لر، آنلرنك فکر منعکس لرینه خلاف اولدیغندن باطل حکمنده کورسه تورگه طروشه لر.

مستقیم – سزنك آولغه . . . نی مؤذن ایته لر دیگانلر ایدی درسته مو؟ احمد – قارت لر حضرتکه ایتکانلر ایدی، حضرت قبول ایتمه گان. مستقیم – سبب؟ احمد – معلوم: مؤذن عالم بولسه، فدیه ده اولوشنی کوبرك صورار دیه طورغاندر. مستقیم – شول سببدن سزنك ملالرگز بر دیکان موژیقنی مؤذن ایته لر، امتحان قیلنورلق، اوقاز آلورلق بولماسون دیلر، اوزلری یوق وقتلرده شول موژیقلردن جمعه وعید اوقتدره لر.

کاشف – سزگه بر خلفه ده کرك' احمد – حضرت طابار. کاشف – حضرتنك طابقان خلفه سیده مؤذنی کبی بولور. موقوش بابا – بزنك آولغه ده بر مؤذن کرك، مستقیم – سزنك مؤذنگز شول حطب می؟ موقوش بابا – شول. مستقیم – سزنك اول حطبگز اذانده ایته بلمی، شول حطب نی امام ایدوب، آرتنده اویوب نماز اوقودگز.

موقوش – اولگی ملامزنك بالاسی بولغانلقدن آول خلقی آنی مؤذن قیلدیلر. مستقیم – ملاگزنك بالاسی بولسه، مجلسلرگزدن قالدرماگز، هایده بر مرحمت بولسون، ایکی تین صدقه ده بیرگز، اول قدر تلانچیگه ده بیرله، آنی زوراگی طبیب کبی کوچله ب مؤذن ایتوب،

یاکلش اذان، یاکلش قران اوقوتوب، آکا گناه قیلدروب، اوزکزده گناهلی بولوب، دین اسلامنی حقارت ایتدروب، آنی کسب دن قالدروب، یالقاولقغه اویره‌توب نیچه تورلی بوزقلقلرغه سبب بولودن نیچه درجه‌لر آرتق بولور ایدی.

سزنك شول حرمتکزگه راضی بولماسه «بار! اوقو، عالم بول، مؤذن دگل امام ایته‌مز» دیسه‌کزخدا قاشنده بیك الوغ ثوابلی بولور ایدکز. باکی مخدوم محله‌کزگه امام بولغاچ جمعه‌لرده خلقنی جماعت نمازینه یورکزا دیه اوگوتله‌ب یغلادی: کوزندن مصنوعی یاشلر آغزدی، اوزینی خلقغه یاخشی کورسه‌تور اوچون نه قدر مشقتلر یوکله دی. بر وقت کیلدی، باکی مخدوم شریعتنی ریزینکه کبی طارتوب، صوزوب، حطب مؤذن‌نك امامليقی درست دیه فتوی بیروب، جماعت نمازینی حطب مؤذن‌گه طاپشروب حجگه کیتدی. ایتورگه ممکن: محله خلقینك بووقتده اوقوغان جماعت نمازلری بیلـگه کیتدی.

بر وقتده مجلسده بر آدم «قرآننی درسنله‌ب اوقی آلمی طورغان کشیگه بتون قرآن چقمق» درسمو؟ دیوب صورادی، سزنك باکی ملاکز «درست اوقی بیرسون» دیوب جواب بیردی. بن «قران‌نك معناسی بوزلورلق یاکلش اوقوچیغه، بتون قرآن اوقوغاندن، بلگان سوره‌لرینی تکرار اوقو آرتغراق بولسه کرك» دیدم. بنم بوسوزیمه قارشو باکی ملا متعصبانه جهر ایلرك «اوقی بیرسون! اوقی بیرسون!» دیه تکرار ایله دی. بن ایسه مجلسده سوز اکلارلق آدم کورنمه‌گاچ طوقتاب قالدم. چونکه حطب مؤذن یانده اوطوره، آنك خاطرینی صاقلاب، اوزینك عیبنی قابلاب: یعنی آکا امامليقنی طاپشرغانی خاطرنده اولاره‌ق فتوی بیرگانده دیه گمان ایله دم.

... بای سزنك محله‌ده‌می؟ موقوش بابا — بزنك محله‌ده. مستقیم — ...

باینی بیك غیرتلی دیلر اول نیچك توزه. موقوش - اول بر جیل کبی آدم، بر قاراساك آلای، بر قاراغانده بولای، بر وقتده حطب‌نی یمانلاپ یوردی، صوك اوزی کیلوب حطب‌قه اویوب نمازاوقودی .. فامیلیه سنده قارتلری بار آنلرحطبنی تعظیم قیلورغه بیك تیوشلی آدم دیوب بله لر.

مستقیم - آنلرنك کم ایکانلکلری حطب نی تعظیم قیلمقلرندن بلونه‌در. کاشف - عالم‌نك محبتی عالمده، جاهلنك محبتی جاهلده در. مستقیم - عالم نی قویوب، جاهلنی حرمت ایتمك، الله نی قویوب باطل‌گه ایه رمکدر. چونکه هر ایکاوی حق نی قویوب باطل‌گه ایه رمکدر :

کاشف - سزنك حضرتگز قایسی یلده حجگه باردی؟ باکی مخدوم برله بر یلده. مستقیم - حضرتگز جماعت نمازینی اوقنورغه کمگه طاپشردی؟ احمد - خلفه‌گه، خلفه بولماغانده مؤذن اوقوتا ایدی. مستقیم - اول یلده سزنك ق. اویازنده ایکی آولده جماعت نمازی بولماغان ایکان.

احمد - خطا ایته سز، اوچ آولده: اول یلده سیاح مخدومده سیاحتده ایدی. آنك آولنده بعض جمعه‌نی غیورافندی اوقوتسه‌ده، بیش وقتنی، بعض جمعه لرنی حشب مؤذن اوقوتا ایدی. مستقیم - اول آولنی ایتسه‌گز، اول آولده جماعت نمازی بولماغانغه اون یل طولوب اوتدی. چونکه سیاح مخدومنك سیاحتینه اون یلدن آرتدی. کاشف - اول آولده باشقه امام طوررلق آدم یوقمی؟ احمد - خلفه‌دن باشقه یوق. موقوش بابا - ملالرمز نادان کشی نك امام‌لقی درست دیوب فتوا بیره، شوندن صوك قارتلرمز راضی بولالر. مونا! بزنك محله ده قارت ملامز وفات بولغاچ، . . . آخوند محله نی . . . مخدومگه طابشردی . . . مخدوم یالغز بولغانلق سبیلی، بزنك محله ده جمعه، عید و بیش وقتده امام طوررغه بر کشی حاجت بولدی.

مخدومدن شول شاکردکه جماعت نمازینی اوقوتورغه اذن صورادق، شوندن صوڭ . . . مخدوم بر جمعه ده جماعتکه «مونا، قارت مؤذنگز جمعه، عید، بیش وقتنی سزگه اوقوتور، آنڭ امامنلغی درست! درستلکنده شك شبهه یوق!» دیوب حطب مؤذن نی تعیین قیلدی. بعض قارتلرمزده بلگانلردن بولوب «اش نیتده! نیت درست بولسه الله تعالی پاکلش اوقوساده قبول اینسه ایده‌ر» دیوب ایندیلر.

مستقیم ـ آلای بولسه «الله تعالی اوقوماساده عفو ایده‌ره اوقوساده قبول ایتمز ایسه اینماز» دیوب نمازنی بتونلای قویایقمنی؟ الله تعالی بنده‌لرینه بیش وقت نمازنی بارچه فرضلری ایله اوقورغه بیورمشدر. نمازنڭ فرضلرندن بر فرضی قالسه، اول نماز شریعتده نمازدن حساب ایدلمز، فرض بولغان نرسه‌لرنی اویره نمك هم فرضدر. یانمزده اویره توچی آدم بولوبده فرض بولغان نرسه‌لرنی اویرنمایتچه پاکلش اوقوب یوروساك، اویره نماگان اوچون برگناهلی، پاکلش اوقوغان اوچون ایکنچی مرتبه گناهلی بولاچقمز.

موقوش بابا ـ ملالر! سزدن صوراسی سوزم بار! خاطریمه کیلگانلا صورایم ئلی؟ مستقیم صوراگز! بلگانمزچه جواب بیرلور، آراغه صالوب موازنه ایدلور: اولچانور.

موقوش بابا ـ بزنڭ حطب مؤذن فدیه آلغانده بیك صاتولاشا، «فدیه نڭ خدمتی بیك آغر، سزگه بیك ینگل، بیره سزده قوتولاسز! مونا بز مثلا: یتمش بیش یاشلی برقارتنڭ فدیه‌سینی آلساق، آنڭ آلتمش یلده قالغان نمازینی اوقوب، آلتمش آی روزه‌سنی طوتامز» دیوب اینه. فدیه آلوچیلر شولای میت نڭ قالغان عبادتلارینی قضا قیلالرمی؟ مستقیم بوندایون اشلر بزنڭ شریعتمزده یوقدر، شریعتده بولماغان نرسه‌نی، اوزنفسی اوچون بر آدم شریعتده بار دیوب آلداسه،

خداغه وپیغمبرگه افترا قیلغان بولا، خدا صاقلاسون! بواش بیك خطرلیدر. کاشی ـ عقللی قارتلارنك [یمان صوفا یر بوزار، نادان ملا دین بوزار] دیگان سوزلری بیك طوغریدر .

موقوش بابا ـ بزنك آولده بر قارت نك خاتونی وفات بولا ، شوندن صوك قارت اویلانمکچی اولوب بر خاتوننی وعده‌له‌شکاچ ، نائب ملاغه کیکاش ایته ، نائب ملا « سن یتمش یاشده ، سکا اویلانورگه درست دگل » دیه ، قارت امیدسز اولوب قایتوب کیده ، نائب ملا ایکنچی کون مؤذن آرقلی « اوتوز صوم آقچه بیرسه نکاح اوقورمن » دیوب ، قارتقه ایتدره ، شوندن صوك اوتوزصوم آقچه‌نی ملاغه بیره ، ملا نکاح اوقی ، آقچه ملا قولینه ، قارتده خاتون قوینینه کره .

مستقیم ـ تله‌سه نی روشده بولسون ، بواش آدمنی آلدامق بولا ، شوندایون آدملرگه روسچه [ژولیك] یاخود مازورك ، دیلر، آدملرنی آلدامق بارچه دینده حرام اولدیغی کبی آلداب آلغان آقچه‌سی‌ده حرامدر .

موقوش بابا ـ بزنك آولغه یاقن روس آولی یانندە یولده بر مسلمان آدم وفات بولغان . شول آدمنی پریستوف بزنك ملاغه کومه‌رگه قوشا ، بزنك ملا « بزنك اویازده توگل ، . . آول ملاسینه تیبوش » دیوب جواب بیرگاچ ، پریستوف . . . آول ملاسینه کومارگه قوشا ، . . . آولینك جسور ملا . . . آولدن برنیچه روسلرچاقرتوب ، آنلردن برچوقور قازتوب ، میت نی جنازه‌سز کفن‌سز چوقورغه قویوب دفن ایتدرگان . روسلر ملانك بواشینه عجب‌له‌نوب ، آوللرینه قایتوب سواشچیننیکلرینه سویله‌گانلر . بزنك وجدانسز ملامز ایله شومیت نك شفقتسز بایی ، مؤمن قرنداشلرینی آیاماسالرده ، سواشچیننیك‌نك حمیتی قوزغالوب ، انسانیت جهتندن قرنداشلقنی اویلاب ، بیك آچولانوب ملا حقنده بایتاق سوزلرسویله‌گان . مستقیم ـ اول روشده دفن ایتووینه

سبب نی ؟ موقوش ـ أچوب اولـگان ایمش . مستقیم ـ ایسرتکچ اچمك الوغ گناه بولسه‌ده آنك سببلی ایمانسز بولمی ، ایمانلی کشینی وفات بولغاچ یووب کفن‌له‌ب ، جنازه اوقوب دفن ایتمك یاننك‌گی مسلمانلرغه فرضدر . اوزمزنك مؤمن قرنداشمزنی حقارت قیلمق ملتمزنی حقارتدر .

اویلاب قاراگز ! شول آدم اورننده بر بای آدم بعینه شول روشده وفات بولسه ، امام افندی جنازه اوقوغان اوستینه «بو آدم یاخشی کشی ایدی » دیوب شهادتده بیره‌چك . شبهه ایتمه‌یمن ، امام افندی بو اشنك جزاسنی دنیاده ، یا که آخرتده کوره‌چك . بن افندم سزگه طوغروسنی سویله‌یم ، سزنك ملالرگز ملت خادملری دگل ، فقط اوز نفسلری اوچون خدمت ایله‌مکده‌درلر .

بو صوڭغی زمانلرده خلق تلنده ملت فائده‌سی دیگان سوزنی ایشتوب ، سزنك ملالرگزده ملت فائده‌سی دیگان سوزنی تلده یوروتسه‌لرده معناسنی بلمزلر ، هم بلمك ایستمزلر . آنلرنك نیندای آدملر ایکانلکارینی بلمك ایسته‌سه‌گز ، آنلرنك اشله‌گان اشلرینه ، وعظ نصیحتلرینه تیکه‌لب قاراگز ! شوندن صوك اوزگزده توشنورسز . مسجدده منبرگه منوب «مدرسه مکتب فائده‌سینه یاردم ایتگز ! » دیه وعظ ایتکان ، یا ایسه اوله‌رگه حاضرله‌نگان بر بای قارشوسنده «مدرسه مکتب فائده‌سینه وصیت ایتوب قالدر ! » دیگان بر ملا طابارسزمو ؟ سزنك ملالرگزنك کوبراگی ق . شاکردلریدر ، ق . شاکردلری‌نك کوبراگی اوزلرینه کیرا کلی علمدن محرومدر : کبر ، انانیت ، یعنی : مین مین‌لك ، حسد ، یعنی : کونچیلك ، تعصب ، تقلید ، کبی ناچار خلقلر ، ق . مدرسه‌سنده درسدن جزء اولاره‌ق عملیاتی ایله اجرا ایدلمکده‌در . ق . شاکردلری حقنده ، اخلاق فاسده قازاننده قاینا تلمش بر شکل مجسمدر ، دینواسه بیك حق وطوغری سوزدر . حجاج ظالم کبی ، اوزلری ظالم اولدقلری حالده ، بن مظلومم ، دیه‌رك ، تکان‌که چومدقلری حالده ، بن تکلفسز آدم ، دیوب سویله‌ب اوطورمقلری ، آنلرنك فساد اخلاقلرینه ،

وهم‌ده شول اشلرنده آنلرنك اوسنالقلرینه بیك آچق دلیلدر. آنلرنك مدرسه‌ده حاصل ایتکان نرسه‌لری قوهء مجادله: قیچقرشورغه اویره‌نمکدن عبارتدر. شول سببدن آنلر امام بولغاچده، اوزلرننگ طاوارنی موداغه بیارور اوچون، قیچقرشونی موزیکارگه ایك کیرا کلی اش ایتوب کورسه‌تکانلر.

«دنیاده بر منطق دیگان علم بار، آنی اوقوغان کشی عالم بولا، هر کم برله سویله‌شورگه کوچی یته، قیچقرشورغه اوستا بولا، اول علم ق. مدرسه‌سنده‌گنه اوقلا،» دیوب موزیکارگه قات، قات سویله‌ب، ایمان مسئله‌لری کبی قلبلرینه اورنلاشدرغانلر. مجلسلرده خصوصابایلرده بولسه، بری ایکنچیسی ایله قیچقرشونی عادت ایتکانلر. مجلسلرده هر وقت مجادله‌گه متعلق بولغان حکاینلر سویله‌ب «ملا جلال شولای بحث ایتکان، تفتازانی یولای بحث ایتکان، سید شرینی شولای جواب بیرگان، عبدالحکیم بولای جواب بیرگان» دیوب طاغ قدر زورایتوب سویله‌گاچ، عواملر مجادله بیك کیرا کلی اش، هرعالم‌گه قیچقرشولازم، قیچقروشماغان آدمنی جاهل دیه اعتقاد ایتکانلر. اگرده چیتدن برملا کیلوب چیقسه، اول بر کورکام خلقلی آدم اولسه، مجلسده آنی بر حیله برله سوزگه کرشدروب، سوزی حق بولسه‌ده ملالر آندن قیچقروب، بوندن باغروب، قاوشاتوب طوقتاتقانغه قدر، برده‌طوقتامایچه اوستینه قیچقروب طاوشلری ایله جیڭگانلر. اول آدم اوزی یوق وقتده، مجلسلرده اوزلرینی عالم، آنی جاهل، دیوب موزیقلرگه سویله‌ب ماقتانوب یورگانلر. اوزلری اوقوغان ق. دن چقغان بر ملا کیلسه، اول بر حشب اولسه‌ده، مجلسکه بارماسدن اوّل آڭا مجلسده سویله‌نه‌چك سوزنی اویره‌توب قویوب، مجلسده فقط آنی سویله‌توب، اوزلری آڭا مسلم بولوب آنی [علامه] بیك عالم ایتوب، عواملرغه کوسه‌ته طورغان بولغانلر.

آنلرنك بو اشلری بایلرغه بیك قزقلی کورنوب ، بایلر خصوصی مجلسلر یاصاب چیت طرفلردن ملالر چاقروب ، ملالرنی مجادله قیلشدروب ، بعض وقتلرده ملالر بر برسی برله طوروب صوغشا باشلاغاچ ، مجلسده‌گی آدملر ملالرنی طوتوب طیبالر ایکان . شوندن صوك بایلر باشقه بولمه‌گه چقوب ، بری ایکنچیسینه « مونا بزگه ارزان تیاتر ، باشقه شهرلرده شوندایون تیاترلرگه نه قدر آقچه صرف ایته‌مز ، ملا باشینه بر صوم آقچه ایله نی قدر قزق کوره‌مز » دیوب کولشه‌لر ایکان . ظلمات تقلیدیه وتعصبیه ایله دماغلری مستور اولان ملالرمز ، اوزلرینك مسخره‌لقلرینی بلماینچه ، شول اشلرینی کمالت بلوب « فلان بایده علما مجلسی بولدی ، شولای قچقرشدق ، بولای طالاشدق » دیوب ماقتانشوب یوریلر ایکان .

سوزمزنی قوتله‌ر اوچون بر مثالده کیتوره‌مز : . . . آولینك ملاسی وفات بولغاچ محله خلقی غیور ملاغه کیکاش ایتدیلر ، غیور ملا سیاح مخدومنی کوته‌رگه قوشا ، غیور ملا « سیاح مخدومنی ق . مدرسه سینه یبارگز ! آلتی یلده مدرس بولوب قایتور » دیکاچ ، محله خلقی مخدومنی ق . مدرسه سینه یباردیلر . سیاح مخدوم ق . مدرسه‌سنده بر نیچه یل طوروب قوناقغه قایتدی . شول وقتده . . . آولنده بر بایده ملالر مجلسی بولدی ، مجلس کچك دگل ، هر آولدن ملالر وبایلر بار ، قالا ملالریده ومخدوملریده کیلکانلر ، سیاح مخدومنی ق . مدرسه‌سینه یبارگان غیور افندیده مجلسکه کیلگان ، سیاح مخدوم ایله غیور افندی مجلسده بولاچق پریدسناژلینیه نی کیگاشب حاضرله‌گان .

بر وقتده سیاح مخدوم ایله ع . مخدوم ق . شاکردلری کیلوب کره‌لر ، غیور ملا بر الوغ طاوش برله « ایسانمو ؟ سیاح مخدوم ! . ع . مخدوم سینده ایسانمو ؟ ایسانگنه قایتدگزمو ؟ بارك الله ! » دیوب کورشکاچ ، شول آراده باشقه مخدوملرنیده کوروب آلا ، گویا اول مخدوملرنی

اوّلك كورمه‌گان، حاضرگه كوركان كبی ینه بر الوغ طاوش برله «مخدوم! سینك مونك ایكانسن! ده... مخدوم سینك مونكمنی؟! بارك الله! بارك الله! علما مجلسی ایكان!» دیوب بتون مجلسنی كوته‌ره. شوندن صوك بر آز وقت اوته، مجلسكه كیله‌چك آدملر كیلوب بته، شول وقتده سیاح مخدوم سوزباشلاب «یولده كیلگانده كولتسی‌نك اثرندن.. كتابنی قاراب كیلدك، آنك بعض سوزلری ملا جلال‌نك سوزینه خلاف» دیوب كولتسی‌نك سوزینی نقل ایته، سیاح مخدوم‌نك شول سوزینه قارشو غیور افندی كوتاربلوب، بارمقی ایله بر یوقاری، بر توبه‌ن اشارة ایدوب، باشنی سلكوب، زور طاوش ایله باغروب، یاق یاقغه بایلرغه قاراب «ملا جلال! ملا جلال! شمسیه اوقی طورغان شاكرد قایان سویای! ملا جلال دیوب ایته بیت!» دیه‌رك جوابقه كرشه، سیاح مخدوم «لا نسلم! لا نسلم!» دیوب قچقرغان اوستیه قچقروب طاوشنی آرتدره، غیور افندی بر آز ایسابكه قالوب «طوقتا، طوقتا مخدوم صبر ایت، بر آز اویلارغه بیر» دیوب گویا! سیاح مخدومگه غیور افندی جواب طابا آلماغان كبی خاقغه كورنه‌لر.

شوندن صوك بر قارت بای اوتكان زمانده‌گی ملالر تیاترینی ایسكه توشروب، تیاترنی قزقلیراق اشله‌مكچی بولوب، باشقه مخدوملرگه قاراب موزیقا نه بر طاوش ایله «یه سین ماهدوم! نی آراب طوراسن! نوسین.. ماهدوم چیثار!» دیوب قچقره. ملالردن حلیم افندینك بواشكه یوره‌كی یانوب «مخدوم سین ملا جلال دیوب ایته‌سن ایتوونده، اخلاق كتابلرندن نیندای كتابلر اوقودك» دیكاچ، سیاح مخدوم «بن اخلاق كتابی اوقوغانم یوق» دیوب جواب بیره، حلیم افندی «سزگه استاذكز بر آزغنه بولسه‌ده اخلاق كتابی اوقوتورغه تییوش ایدی، اخلاق كتابی اوقوغان بولسه‌ك، شوندایون ادبسزلكدن، بایلرغه تیاتر بولودن صاقلانور ایدكز دیوب ایته.

حليم افندی ینه بایلرغه خطاب قیلوب «سزنك شول ملالرنی تیاتر اشلاوگز قابچانغه قدر بارور ایکان، بو . . . آولینه خدانك قهری توشکاندر، اوشبو . . . آولنده بایلر اوّل زمانده قارت ملالرمزنی صوغش رغانلر» دیکاچ، غبور افندی «بوعلما مجلس بولی! علما مجلسی! بو . . . آولینه خدانك رحمتی توشکاندر، اوّلدن اوّل بو . . . آولنده علما مجلسلری بولا کیلـگان» دبوب، بری برینه قارشو بایتاق کینی کینه رلك سوزلر اینشوب مجلس تمام بولغان. مجلس آخرنده ملالر البته «خدا برکات بیرسون!» دیوب دعاده قیلغانلردر، «بوندایون مجلسلرده نیندای برکات بولسون» دیوب جواب بیروچی فرشته لرده بولغاندر.

سزنك ملالرگز بارچه‌سی بر اتفاقله بولوب، بری برینی ماقتاب، عوامّلرغه صوفی، تقوا، عالم کورساتوب، عیب لرینی چالما چاپان ایله یاشروب، اوزلرینك شول اشلرینی. عوام آلدامق دیه تعبیر ایده‌رك، بیك کیرا کلی اشدن حساب ایلامکده درلر. اورلرینه مناسبتی اولان شاکردلرنی، اوز طریقلرینه یعنی عوام آلدامقغه قزقدروب «آلتون بولماگز، باقر بولـگز! اوزگزنی آلتون اینوب کورساتگز، اش آلتون بولمقله دگل، اوزگنی کورساته بلمکده» دیوب اوگوت ونصیحت قیلمقده درلر؛ اما عقل ایه‌لری «آلتون بولورغه طروشگز! آلتون یرده یاتماس» دیوب شاکردلرینی اوگوت ونصیحت ایده‌رلر.

کاشف ــ باقر بولوب آدملر قولنده یورومکدن، آلتون بولوب یرده یاتمق خیرلی رکدر، چونکه یالغان نرسه نه قدر آدملر قولنده یورسه‌ده، آخرده یالغانی بلنوب، یرگه طاشلانوب برده قالاچق؛ اما چن نرسه نه قدر زمانلر یرده یاتسه‌ده، آخرده چلغی بلنوب، دائم قدر وحرمتده اولاچق.

مستقیم ـ سزنك آولغه . . . بای مکتب صالدرا، معلم آلا، معلمگه ایللی صوم وظیفه تعیین قیلا، دیوب ایشتدك، بو اش درست بولسه، بیك بیوك همت ایلهمش، خدا عمرلرینه برکات بیرسون ! .
موقوش بابا ـ . . . بای بزنك آولغه مکتب صالدرماقچی بولوب، مکتب اوچون اورن بیلگولهب فونتامیت اوچون خلقدن کیرپیچ ده طاشوتقان ایدی، شوندن صوك بیگیده یورور اوچون خلقدن اورن صورادی، خلق راضی بولمادی، شول سببدن آچولانوب، کیرپیچنی اوز آولینه آلدروب، مکتبنی اوز آولینه صالدردی. ایللی صوم وظیفه بیرهچك بایدن معلمگه بیش صومده یوق، معلمگه وظیفهنی آتاسی بیره. آتاسی ایسه بر آیلق وظیفهنی کیسهده قالدرور اوچون مکتبنی بر آی کیچکدروب آچا، معلمگه بیرلگان هدیهنی وظیفهدن حساب ایدوب، معلم ایله بای آراسنده نزاع چقا، شول سببدن بر یلده اوقوتقان معلم ایکنچی یلده قاچا . . . مکتب صالدرماغاچ بزنك آول خلقی غیرتکه کیلوب، آولمزنك برگهلك اورماندن بورهنه کیسدروب، خدمت حقینی ژاکزالچیلرمز بیروب، بر یاڭی مکتب صالوب معلم کیتوردیلر. ب. فامیلیهسنده ایکی بایمز بار، آنلر مکتبنك کیراك یاراغینه آقچه بیهروب طورهلر. معلم افندینك ده کوبرهك تربیهسی آنلار اوستنده در. کاشکی ـ سزنك آول خلقیده بر آزغنه قارشوراق، ن. فامیلیهسی ایله ب. فامیلیهسی بر اتفاقده بولوب، بر مکتبنی تربیه ایتسهلر، محلهگزده مکتبنك دوامینه سبب اولور ایدی. مستقیم ـ سزنك آولغه یقین ق. آولندهده مکتب بار دیلر. موقوش ـ بار، مستقیم ـ آنلرنك مکتبنی کملر تربیه قیله ؟
موقوش بابا ـ م. فامیلیهسندن . . . . . . افندیلر تربیه قیلهلر، آنلرده بزدن کوروب، مکتب صالدروب معلم کیتوردیلر، م. افندی اوزندن معلمگه ایللی صوم قشلق وظیفه بیرمکچی بولا. آخرده بعض

آدملرنك معلمگه بیره‌چك هدیه‌لرینی آلوب، وظیفه‌گه قوشوب تکمیل ایدوب، معلمگه بیره، شول سبب‌دن معلم‌نك مجموع حصولی آز بولا، ایکنچی یلده اول معلم کیلمی باشقه معلم آلالر. ایکنچی معلمگه محله ده بر باینك بالاسنی اوقوتماسقه قوشالر، معلم اویلاب قاری، آول کچك، بایلرده آز، وظیفه‌ده بیك اولچاولیگنه، نی برله تربیه‌له‌نسون، اول سوزگه قارامایچه باینك بالاسینی اوقوتا، مکتب مدیرلری وظیفه بیرگانده معلم‌نك وظیفه‌سندن اول باینك حصولینی کیمته‌لر. مستقیم‌سزنك دیمك خلقی معلم آلغانده «شوندایون آدم بولسون، بوندایون آدم بولسون» دیوب ایته‌لر، معلمگه کنوچیدن آرتق وظیفه تعیین قیلمیلر، شولای بولغانده سزده نیندای معلم طورسون، یاخشی معلم البته طورماس، یاخشی معلمگه یاخشی اورنلرده طابلور. یاخشی معلم‌نك محله‌دن کیتووینه ملالرگز قوانوب قالاچقلر، اگرده اول اشنی امام‌لرگزغه طابشرسه‌گز معلم‌نك ایك ناچارینی صایلاب آلاچقلر. حیوانلرگزغه کنوچی یاللامق حقنده یارتی قشدن حاضرله‌نوب طوره‌سز؛ اما بالالرگزغه معلم کیتورمك حقنده، کیکاش ایتمك شویله طورسون، معلم کیلوب مکتب‌نی آچقاندن صوك، وقتنده بالالرگزنیده یبارمایچه کیچوکدره‌سز. حیوانلرگزنی وقتنده آشاتماساگز آنلردن فائده کورمادیگگز کبی بالالرگزنیده وقتنده اوقوتماساگز آنلردنده فائده کوره‌چك دگل‌سز.

سزنك ق. اویازنده‌گی آوللرده بایلرگز مکتبلر صالدردیلر، معلملر آلدیلر، امام‌لری قارشو طورسه‌لرده آنلرغه قارامادیلر، شولای بولسه‌ده اگر بو روشده‌گنه بولسه مکتبلرگز اولسکی حالینه کره‌چکلر. چونکه مکتبلرگزنك بعضیسنده معلمگه وظیفه یوق، بعضیسنده بولسه‌ده بیك آز، اولسیده یلدن یل کیمی، بعضیسنده یاندروغه کراسین یوق، مکتب حقنده اوز آراگزده جییولوب کیگاش ایتو یوق، مکتب

اوچون حاجت اولان نرسه‌لر بارچه‌سی یوقلقغه باروب تره‌لسه مکتبلرده بروقت یوق بولاچقلر، یاکه مکتب آدلی براوی اولوب قالاچقلر .

سزنك آولده مکتبنی ب . فامیلیه‌سی . . . افندیلر تربیه اینه، معلم نگده تربیه‌سی آنلر اوستنده دیه‌سز، بونك ایله‌گنه مکتب دائم اولماز. فرض ایده‌لم : ب . فامیلیه سنده دولت بولدنی ، عمرلری بوینچه، مکتب نی تربیه‌ده ایتدیلر ، آدم بیك کوب یاشاسه یوز یل یاشار ، هایده دیه‌لم مکتب یوز یل دایم اولدی . بر وقت کیلور مکتب نی تربیه ایتوچی بای وفات اولور ، باینك بالالرنك مکتب تربیه ایته‌رلك دولت بولماس ، یاکه آنلر مکتب نی تربیه ایتماسلر ، شول وقتك مکتبنی تربیه ایتوچی باشقه بربای طابولسه بیك خوش ، بولماسه اول وقتده مکتبنك ، معلم نك تربیه سی خلق اوستینه توشه! خلقنك آراسنك بارفقیری ، باربایی . فقیری بن فقیر من ، دیسه ، باینك بالاسی بولماسه بکا مکتب حاجت دگل دیسه حاضرگی وقتده‌گی کبی جیولوب کیگاش ایتولرده بولماسه ، مکتبنك حالی اوّلده ایتولگانچه بولاچق . بایلرمزده مکتب نی صالدرغاچ ، شول مکتب فائده سینه برنرسه وقف قیلوب قالدره طورغان عادت یوق ، آخر عمرلرنده مکتب ، مدرسه فائده سینه آزمو ، کوبمو وصیت ایتوب قالدرمق یوق ، شوندایون اشلرنك فائده سینی خلقغه بلدروب ، خلقنی وعظ ونصیحت قیلوچی ملالرمزده یوق .

خداغه شکر بزنك بوطرفده بایلر یوق دگل ، یاخشی یاخشی غنه دولتلی آدملر بار ، لکن آقچه‌لری کوبره‌ك اورنسز یرلرگه کیته ، بزنك بایلرنك آقچه‌لری کوبره‌ك خاتون قز نرسه‌لرینه : انجولی قالفاقلرغه ، بورمه‌لی کولمکلرگه ، قیمتلو طاشلرغه : دیشلاووی آتلرغه ، بهالی ریساك‌لرغه ، شونك کبی آدمنك دنیا وآخرتینه فائده‌سز نرسه‌لرگه کیته .

بایلرده طوی بولسه، . . . بای کیاوینه . . . صوملق انجولی توبه‌تی بیرگان، . . . بای کیاونینه . . . صوملق انجولی قالفاق اشلاتکان، دیوب شهرت یبارورور اوچون. بری برندن آرتدرورغه اجتهاداینه‌لر. بزنك تاتارلر باشلرینی انجو جوهرلر ایله، گوده لرینی بالتراوقلی کیوملر ایله زینتلاب، آدملرنیده‌کیوم وصورتینه قاراب تقدیر ایدلر، اولچیلر. اما باشقه مدنیتلی قوملر: باشلرینی فنون ومعارف جوهرلری ایله، گوده لرینی، ادب تربیه، نظافت نزاکت ایله زینت‌لاب، آدملرنیده علم و معرفتینه قاراب تقدیر ایده‌لر: اولچیلر، باشنده علم ومعرفت بولماغان آدمنك باشینه انجولی توبه‌تی اوستندن آلتون طاس کیدرسه‌کده، علم ومعرفت ایله زینت‌له‌نگان باشنك قیمتینی طوتماز، باشینك اچنده‌گی زینت اولمدقده طشنده‌گی زینت‌ایله قیمتی آرتماز. برصوملق کارتوس کیگان روس باشی، یوز صوملق توبه‌تی کیگان تاتار باشندن آرتق اش کوره‌چك. اوچ قلاصلی اوچیلشچه ده تحصیل علوم ایتگان، اوسنینه سیتسه صارافان کیگان روس قزی ایله بزنك برنچی درجه ده اولان تاتار باییناك منك صوملق کیوملر ایله چورنالغان قزینی نسبت ایدوب، اولچاب قاراساق، روس قزنده عادتدن طش برزینت کوریله چك [لیس الجمال باثواب تزاینها فان الجمال جمال العلم والادب، معناسی: گوزل کیوملر ایله کینودن حاصل اولان کورکاملك، کورکاملك دگل، چن کورکاملك علم وادب وادبنك کورکاملکیدر] شول سوزلرنی حال تلی ایله اینه‌چك.

احمد ــ جمعیت خیریه ده آقچه آرتامی؟ مستقیم ــ بو یلده بر آز آرتقان دیلر. احمد ــ اول جمعیت خیریه دن نیندای اورنلرغه صرف ایته‌لر؟ مستقیم ــ حاضر کورنوب طورغانی . . . ملاغه یانغاچ یورت صالدرورغه . . . صوم بیرگانلر. احمد ــ اول مخدومنك اوی صالورلقده حالی یوقمی؟ مستقیم اول مخدوم حاضرده بایار یورتی کبی

یورت صالدردی، آنك عادتچه یورت صالدرورلق دولتی بولغان، زور یورت صالدرورغه دولتی یتشمه‌گاچ جمعیت خیریه دن باردم ایتکانلر. احمد ـ . . . مخدومنگده اویلری کچکنه، اول مخدومگه ده اویلرینی زورایتورغه آقچه بیرسه‌لر. . . . ملاده بنم اویلرم ایسکی، بکاده یاکا اویلر صالدرگز دیسه، آکاده جمعیت خیریه دن آقچه بیرسه‌لر. فقیرلرگه، عاجزلرگه آقچه‌ده قالماس. مستقیم ـ اول بلکه اوزینی عاجزگه کرته طورغاندر.

احمد ـ سزنك بایلرگز اوز بالالرینه معلم کیتورگانلر دیلر، درست خبرمو؟ مستقیم ـ درست، معلم نی کیتوررگه هر کم نك قولندن کیلور؛ اما تربیه قیلورغه سرمایه کرك، سرمایه اوستینه عقل ده کرك: معلم نی کیتورمه‌دن اوّل طوره‌چق اورنینی حاضرله‌ب، آنك نی روشده تربیه ایدله چکینی اویلارغه کرك. معلم افندی کیلگان یلنده بایلرنك اوز اویلرنده اوستکی قاتنده بربولمه تعیین ایدلوب باینك بالاسنی، وبایغه بعض مناسبتلی آدملرنك بالالرینی شول بولمه‌ده اوقوتا باشلادی.

شول وقتده بای مکتب صالدروحقنده معلم افندیگه کیکاش ایته، معلم افندی «اصول جدیده قاعده‌سنچه مکتب‌نك . . . آرشون بوبی» . . . آرشون آرتقلیسی بولورغه تیوش، مکتب صالدرساگز شول بن ایتکان روشده صالدرگز» دیوب ایته. شوندن صوك . . . بای مدرسه‌گه کروب، فونوغراف کبی معلم نك سویله‌گان سوزلرینی سویله‌ب، مکتب صالدرامن دیوب یورودی.

معلم افندی بالالرنی اوقوتا، بالالرده کوندن کون آرتا، بایلرغه طنچسز بولا، بزنك . . . بای خاطرسز آدم، مکتب صالدرونی اونوتا. شوندن صوك معلم افندینی توبه‌ن اویگه توشردیلر. توبن اویده ایکی یل اوقوتغاندن صوك، بایلر معلم نی بزنك مدرسه‌گه

کرتورگه تله دیلر، شاکردلر «بزنك مدرسه اوزمزگه‌ده طار» دیوب جواب بیردیلر. بایلر شاکردلرنك سوزلرینه قارامایینچه معلم افندیگه کرورگه بیوردیلر، معلم افندیده نی سببدندر، خاطرسز بای یانینده طوروب خاطرسزلك یوقغانه‌یدر، مکتب پلانلرینی صحت قاعده‌لرینی اونوتقانه‌یدر، بزنك جیلـکه‌مزگه باصوب کرمکچی بولدی، شاکردلر غیرتکه کیلوب بارچه‌سی براتفاقده اولوب قارشو طوردی، معلم افندیده مدرسه‌گه کرومشکل اولاچقینی بلوب. بایلریورتندن چقوب، . . . یورتنده بالالرنی جیبوب اوقوتا باشلادی.

شول وقتده بزنك شاکردلرنی بایلر هم قالا خلقی عیبله دی، عیبله‌گان آدملر، مدرسه‌نك زورلغنی اولچاب، کشی حسابینی بلوب، شوندن صوك عیبله سه‌لرده اورنلی ایدی، اما مدرسه‌نك طارلغینه کشینك کوبلـکینه قاراغانده، عیبله‌گان آدملراوزلری عیبلواولاچقلر ایدی. معلم افندی حاضرده . . . یورطنده اورن طار بولغانلق سببلی مونچاده اوقوتا دیلر، بو اشنك معلم افندیگه هیچده اویاتی یوقدر، بازده اوقوتسه‌ده ملتکه خدمت ایته؛ اما بایلربیکرده خاطرسزلر، کیچه سویله‌گان سوزلرینی بوکون اونوتالر.

کاشف ـ معلم افندینك اورنی یاخشی جلی اورنده، بزنـك مدرس افندینك اوی پوچماقلرنده بوز طوکا. مستقیم ـ بنم قالا مدرسه سینه کیلووم‌ه بو یل اون یل طولدی، بن کیلـگان یلدن بو یلغه قدر، بایلر هریلده مدرسه‌گه برقات اوستره مز، دیوب سویله‌ب یوردیلر، آنلرنك سویله‌گان سوزلری بارچه سی بولسه، بو یلده مدرسه‌مز اون قات بولورایدی، باصقچلری بیوك اولدیغندن بنوب توشوب یورورگه مشقت بولورایدی، بولماغانینه شکردیه‌لم. کاشف ـ بزنك قالا خلقینك ایکنچی مسجد صالدرامزدیوب یورولرینه ده بیش یل طولدی، لـکن برده کورنگان اش یوق، ملالرقارشوطوره‌لرایمش، شول سببدن اشلر طوقتاب طوره دیلر.

مستقیم ـ قایسی ملانی کورگانگز بار! محله خلقینه « محله آیروب مسجد صالسگز! ایکنچی ملا آلسگز! » دیوب ایتکانون، غیرت ایتکان آدم شوندایون اشلرده ملا سوزینه قارارمی؟ احمد ـ سزنك مدرسه‌ده حاضریاکا مدرسمی؟ مستقیم ـ اولـگی مدرسمزوفات بولغاچ، ایکنچی مدرس کیتوردیلر. احمد ـ بومدرسمی یاخشی اولـگسیمی؟ مستقیم ـ سزگه نیچك دیوب جواب بیرایم، هر ایکاوی یاخشی دیمکدن باشقه چاره یوقدر. لـکن بو داملا کیلـگاچ مدرسه‌نك ترتیبی بر آزغنه اوزگاردی: اوّلده اوقولمی طورغان، بعض فنلر اوقولا باشلادی، معلومات ابتدائیه یاکی اصول ایله اوقولا باشلادی، صرفدن عقائدکه‌چه درس خانلرغه‌ده امتحان عمومی بولدی. بو اشلر هر قایوسی بز فقیرلرنك اجتهادی، بعض آچق فکرلی شاکردلرنك اتفاقاری، داملا حضرتلرینك قبول ایدوب اجرا قیلمقلری ایله حصوله کلدی.

شاکردلرمز دوخاونی صابرانیه‌غه بارسه‌لر، هر قایوسی امتحان قیلنوب، مفتی وقاضی‌لرطرفندن تحسین وآفرینلر اینلوب، مرتبه‌لرینه کوره درجه‌لری تعیین ایدلوب، داملا حضرتلرینك یوزینی آق ایدوب، مدرسه‌مزگه حقسز طعن قیلوچی دشمانلرنك یورکلرینی یاندرمقده‌درلر. اما بایلرمز ایسه « اوّلده شوندایون شاکردلر بار ایدی، بوندایون شاکردلر بار ایدی » دیه‌رك، اولچاوسزمحاکمه‌لر ایله ایسکی زمانده‌گی چاپان قالبلرینی صاغنوب، حاضرگی شاکردلرمزگه جاهلانه طعن ایله مکده‌درلر. بزنك بایلرمز آدمنی تعظیم ایتمه‌ی، آدمنك صورتینی تکریم وتعظیم ایده‌رلر.

کاشف ـ صورتکه حرمت ایتمك بزنك تاتارلرغه بابالرندن قالغان میراثدر. مستقیم ـ بر نیچه یل بولدی، هر یلده قشقی درسلر تمام بولغاچ، درس خانلر اوچون امتحان عمومی بولا: شول وقتده قالا بایلری، اوز بایلرمزده کروب قاراب اوطوره‌لر، آنلرنك طاشدن

یاصالغان بر صورت کبی اوطورمقلرنده نه فائده، آنلر شول وقتده شاکردنك یاخشی سی ایله یامانینی آیرسه‌لر، یاخشی امتحان قیلنغان شاکردکه آزگنه بولسه‌ده مکافات بیرسه‌لر، یاکه باشقه وقتده آڭا خصوصی اعتبار قیلسه‌لر، بلکه شاکردلرنك اجتهادلرینه سبب بولورایدی. کیبت توبه سنه منوّب، پاتزورنی تروبالر ایله امتحانغه حاجت توشمه‌س‌ایدی. پاتزورنی تروبا برله قاراغان آدم، شاکردلرنك عورتلرینی کوره کوره بلور، اما قایسی شاکردده علم بار آنی بله آلماز، شاکردلرنك عورتلرینی کوردم، دیوب اوزندن باشقه‌لرغه‌ده سویلی آلماز، چونکه مؤمن قرنداشینك عورتینه قارامق تجسس، آنی باشقه‌لرغه سویله‌مك غیبت، بونلر ایسه هرایکاوی حرام، حرمیتلری قرآن‌کریم ایله ثابت، بلمك ایسته‌گانلر حجرات سوره‌سینه قاراسونلر.

مدرسه‌مزنی اون یل مقدمه‌گی حالینه نسبت ایدوب اولچاب قاراساق، نیچه جهتدن آرتقلق کورینور، اورتا فکرلو آدملرگه اوزلری آڭلاغانچه جواب ویرلور، چونکه آنلرنك اعتقادنچه اوشبو درجه ایله قناعت ایدلور، اما مدرسه‌مزنی باشقه ترتیب‌لی مدرسه‌لرگه نسبت ایدوب اولچاب قاراساق، مدرسه‌مزده بیك کوب کمچیلك‌لر کوره‌چك‌مز، کمچیلك‌لرمزنی اعتراف ایده‌چکمز. اوکمچیلك‌لرنك بعضیسی شاکردلرگه راجع اولسه‌ده، کوبراگی مدبرلرگه، ومدرسه‌نی تربیه ایتوچی بابیلرمزغه راجعدر. احمد — مدرسه‌گزنی اوّل ماقتادگز، حاضرده خورلایسز.

مستقیم — طوغرولق شولدر: مدرسه‌ده بولغان آرتقلق وکملك‌نی طوغروسویله‌مك، چونکه اوزمزده اولان کمچیلك‌نی یاشرمك، کمچیلك‌لرمز آرتوغه، سبب اولدیغی کبی اوزمزده اولان آرتقلق‌نی یاشرمك مأیوسیتکه یعنی: خدادن امیدمزنی کیسمك‌که سبب‌در، بونلر ایسه هر ایکاوی مانع ترقیدر. کاشی — بنمچه مانع ترقی اولان نرسه اوچ‌در:

بری تقلید، یعنی کشیگه، یاکه عرف وعادتکه، برده اویلامایچه ایه رمك. ایکنچیسی مائیوسیت، یعنی: امیدسز اولمق، بزگه بای بولماسقه، عالم بولماسقه، دیمك کبی، اوچنچیسی حصرالفکر، یعنی: فکرینی اویلاودن طیمق، عادتده اویلانا طورغان نرسه دن فکری اوته باشلاسه، شیطان وسوسه سی در، دیوب فکرینی طوقتاتمق کبی. مائیوسیت، حصرالفکر تقلیددن طوغار، تقلید بونلرنك آناسیدر، مانع ترقی اولان شیلرنك ایك فناسیدر. تقلید بر سکردر: تقلیدنك سکری خمرنك سکرندن اشدرچونکه خمرنك سکری وقتلی، تقلیدنك سکری عمرلك در. مقلدنك، ایمانی ایمان اولمادیغی کبی فکریده فکر دگلدر. تقلیدنك دشمانی استدلالدر، یعنی: بلگان نرسه لرنی اویلاب، بلمه گان نرسه لرنی دوشونمك، بر آدمدن بر سوز ایشتکاندہ، اول سوزنی اوّل عقلغه صالوب اویلاب قارامق، صوك قبول ایتمك کبی، آدمنك صورتینه، مدرس، ایشان دیگان عنوانینه، خلق تلندہ گی شهرتینه باقمای، آنك اشله گان اشلرینی، سویله گان سوزلرینی بلگانچه عقلغه صالوب اولچه ب اشانمق کبی.

استدلال سبب ترقیدك برنچیسیدر: دین ودنیانك توزلکینه سبب در، ایمانغه وفکرگه قوت بیرور، طوغرو یولغه کوندرور. استدلال بر قویاشدرکه تقلید قارانغیلغنی کیته رور، هر نرسه نك حقیقتنی کوستررور. اوشبو استدلال ایله تقلید حقنده بر رساله یازوب طاراتورغه ده نیتم بار! جناب حق میسر ایلیه. احمد ـ بگاده بر نسخه یباروسز کاشکی ـ باش اوستینه. احمد ـ سز مستقیم افندی شاکردلرنی ماقتایسز ماقناونده، قالا خلقی «شاکردلر بیك کوب یوریلر، اوچراغان کشیگه سلام ده بیرمی اوتوب کیته لر»، دیوب ایته لر. مستقیم ـ شاکردلرگه سبق وقتنده چقوب یوروعیب، اما باشقه وقتلرده چقوب یورو حفظ صحت قاعده سنچه واجب، مزنك مدرسه نك هواسی نیچك ایکانلکینی بلگان آدم، شاکردنك یوروني عیبله مه ز. بو

سوزلرنی اینوچیلر بایلرنک پریکاشچیک لریدر، چونکه آنلر بیچاره‌لر، کیبت ایشکی توبنده باغلانمش ات کبی کون بوینچه اوطوروب طوره‌لر، اچلری پوشقاندن اوتکان برشاکردنی کوروب أوروب قالالر. شاکردلر ایسه برده قورقماینچه یوروب طوره‌لر.

زمان، زمان حریت، رقیت ظاهریه بتدیکی کبی رقیت معنویه‌ده آزایمقده، حریت معنویه‌گه مالك اولان ذاتلر کوندن کون آرتمقده‌در. انسان بما هو انسان حردر: هیچ براوگه قل اولمیوب، فقط الله تبارك وتعالی‌گه قل‌در. شول سبب‌دن انسان اوزره الله تعالی کملرگه اطاعت ایله بویورغان شولرغه یعنی: پادشاه‌لرغه، آتا آناغه، استاذغه اطاعت قیلمق واجب اولور. بوروده برده عیب یوقدر. شاکردلرده بعض عیب اشلر وتربیه سزلکلر کورلسه، اولسی‌کینه بارچه‌مزنك عیبیدر، بارچه‌مزنك عیبنی فقط شاکردلرگه یوکله‌مك حقسزلقدر، چونکه آنلرنك تربیه سزلکلرینه سبب، مدرسه‌مزنك ترتیب سزلکیدر.

مدرسه‌نی ترتیب‌که قویار اوچون یاردمده بولنمق بارچه‌مزغه تیوشلیدر. سلام بیرورگه تیوشلی آدمگه شاکردلر سلام بیره‌لر؛ اما حال تلی ایله «انا . . . . . » دیوب قورصاقینی کیروب اوتکان بایغه، یا پریکاشچیك که، کبر وعظمةنك الله غه خاص صفتلردن ایکانلکینی بلگان شاکرد سلام بیرورمی؟. سلامدن مقصود انسیت، الفت، یاقنلق آرتدرودر؛ اما بایلرغه سلام بیرساك، خصوصا فقیر شاکردده بولساك اوّل چرایلرینی اوزگارته‌لر، صوك «وعلیکم السلام» نك واوینی ایشتسه‌ك بیك خوش، بعض وقتده اولسی‌ده یوق، نیك سلام بیردم' دیوب اوکنوب قالاسك. شونك اوستینه ایسانلك صاولقك صوری کورمه' اول وقتده باینك روشی تمام باشقاروب' نیك بولسه صوری طورغاندر' دیوب تیزگنه کیتمك اجتهادنده بولا.

بایلرنك بو روشده بولولرینه سبب اصلده شاکردلردر: ایسکی

زمانده دیله‌نچیلرنی مدرسه‌گه قبول ایته‌لر ایدی، آنلر ایسه حاجت نرسه‌لرینی بایلردن دیله‌نوب، مدرسه‌نی کؤار تیر ایدوب یاتالر ایدی. آنلردن کوروب باشقه‌لریده دیله‌نچیلك که اویره‌نوب، مدرسه‌مزده دیله‌نچیلك عرف وعادت اولمش ایدی، بایغه اوچراغانده قول قوشروب، برگلوب رکوع ایدوب سلام ویره‌رك، اوزینی طانوتمق، حالینی بیان ایدوب بر نرسه صوراهق اوستالق هم کمالت ایدی. چنلاب اویلاغانده ذلت ودنائت اولمغله برابر معنوی بر اسارت ایدی، نی اشله‌سونلر، زمان، زمان جهالت ایدی.

حاضرگی شاکردلره‌زنك فقیرلری تعطیل وقتلرده خدمت ایدوب، بر آز آقچه طابوب، تحصیل وقتنده مدرسه‌ده طوره، شول سببدن حریت معنویه‌گه مالك اولا، بایلرغه اسیر اولمقدن دیله‌نچیلکدن قوتولا. احمد ـ شنبه کون کورشی آولغه بارغان ایدم، آنلرده یاکی مکتب صالوب معلم کیتورگانلر ایکان، اما ملالری معلمنك بعض اشلرینه قارشو توشوب «مکتبکه قارا تاقتا کرتمه! تاریخ جغرافیا اوقوتما! آنلر هیچده حاجت نرسه‌لر توگل» دیوب ایته ایکان. مستقیم آنلرغه برسیده حاجت توگل: مکتبده، معلم ده. بن ـ نی اوچون باردکز؟ احمد ـ طویغه باردق، س. آولینه قزبیردیلر. مستقیم ـ ملالردن کم بار ایدی؟ س ـ ملالری وارث افندی ایله انیسی کاتب افندی بار ایدیلر. مستقیم ـ ملالر نی سویله‌دیلر؟ احمد ـ وارث ملا وعظ سویله‌دی، وعظینی کاشی‌دن صوراکز! اولده بار ایدی.

کاشی ـ بر وقتده مجلسده بز ملالر برله آقرنغنه سویله‌شوب اوطوره ایدك. وارث ملانك محله‌سندن بر موذیق مجلسنك ایکنچی اوچندن «ملالر! بزده‌ایشتیك، قچقرو براق سویله‌کز!» دیوب قچقردی. شوندن صوك وارث ملا بر آزگنه بویننی قیشایتوب، باشنی بر یاقغه صالوب، طاماغینی قروب، ایسکان یل برله سلکنگان آغاچ

کبی تبره‌نوب « الله تبارك وتعالی قیامت کوننده، یعنی مثلا یوم قیامتده: بنده‌لرینه ایتور ایکان، مین سزگه دنیاده مال بیردم! دولت بیردم! شونك قرق اولوشندن بر اولوشنگنه صدقه بیرورگه قوشدم شونیده بیرمادگز! ایگنلر یعنی مثلا آشلقلر بیردم، شونك اون اولوشندن بر اولوشنگنه بیرورگه قوشدم، شونیده بیرمادگز! دیوب ایتورایکان. یعنی مثلا مونا ایگنلرساچه‌سز! مثلا شول ایگننك اون آربادن بر آرباسنی ملاغه بیرورگه کیراك بولا » شول سوزلرنی سویله‌دی. موزیق ایسه باشنی قاشوب طوقتاب قالدی. مستقیم ـ بر وقتده وارث ملا بنم ایله بر مجلسده طوغری کیلوب، اصول تعلیم دن سوز چقاروب « اصول جدید برله اوقولغان نرسه بیك تیز اونتولا ؛ اصول قدیم برله اوقوغان نرسه برده اونتولمی » دیدی. بن « سلب وجود موضوعنی تقضا قیلمی، سوزگز طوغریدر، بلونمگان نرسه‌نك نه‌سی اونوتلسون » دیکاچ مجلسده‌گیلر بارچه‌سی کولشدیلر.

احمد ـ بگا قاراب سین نی اوچون برده سویله‌میسك ؟ بن ـ سوزگه کرشسه‌م طاك آطور، ساعت بر ایندی. کاشف ـ قایتورغه وقت. شوندن صوك اویمزگه قایتوب، بارچه‌مز برگه بر بولمه‌ده یوقلارغه یاتدق. کاشف ـ یوقو آچلدی. مستقیم ـ بنده شونی ایتمکچی ایدم. بن ـ حکایت سویله‌گز! مستقیم ـ موقوش بابایدن سویله‌ته‌یك، یاش وقتده ابی برله نیچك . . . . موقوش بابا ـ ابینی سویله‌گانچی قزلر حکایتی سویله‌سه‌گز بلکه یاخشی توشلر کوررسز. کاشف ـ ئه هه، بابای نی ایته! قارت بولسه‌ده کوگلی شاد!

مستقیم ـ حاضر اویده‌مو طوره‌سز؟ موقوش ـ خدمتده کوچرلکده‌مده ؟ ـ . . . بایده ـ بایك نیچك ـ بیك قاتی، اش آور. ـ کملری بار؟ قارت بای، اوغلینك ایکی اوغلی ـ قارت بای اشکه قاتوشامی؟ ـ بار اشنی اوزی قاری ـ نیچه یاشده؟ ـ یتمشده، بزنك قارت باینك

عادتی شولدر: ایرته طوروب طهارت آلوب مسجدکه چقا، مسجددن قایتقاچ، باشنده چالماسی، قولنده طایاغی، شول کوینچه خدمتچیلرنی قاراب، بعضیسنی سوگه، بعضیسنی صوغاده بنم یانمه کیلوب بکا آت جیگه‌رگه قوشا، چایدن صوك بنم ایله باراچق یرینه کیده. بر وقنده ماینك اورتالرنده قارت بای نمازدن قایتوب بکا ترویکا حاضرلرگه قوشدی، بنده حاضرله‌دم، چایدن صوك بای چغوب اوطوردی، بنده آتلرغه بر مرتبه هایت! دیوب قچقرغاچ، آتلر سیکرشوب کیتدیلر، آولنی چغوب اوزاقده اوتمه‌دی، بر روس آولینه یندك، آولنك اوچینه یتکاچ بن ینه‌ده هایت! دیوب قچقردم، شوندن صوك آتلرمز یاشن کبی اوتوب کیتدیلر، آنك غاینده تیزلك ایله اوتولری سببلی، آولنی یاخشیغنه قاری آلمادم، شولای بولسه‌ده آولنك اورتالغنده بیك گوزل اوچیلشچه بارلغنی کوروب قالدم. [کتابمزنك آخری برنچی بیتده‌در].